

Els déus inaccessibles de Miquel Àngel Riera,
o per què l'Occident Platònic no pot restaurar el Paganisme?¹

Pau Gilabert Barberà²
Universitat de Barcelona

D'ençà que Lord Alfred Douglas, l'estimat d'Oscar Wilde, escriví aquell seu poema intítulat 'The Two Loves' on es podia llegir "*I am the love that dare not speak its name*" o, dit altrament, d'ençà del victorianisme moral, certs temes certament i innegablement "espinosos" de l'Antiguitat han esdevingut encara més problemàtics. M. Foucault, a les pàgines inicials de la *Història de la Sexualitat*, advertia sobre la necessitat d'un alliberament real³, però l'amor en general continua essent un conflicte i, amb independència que el filòsof i historiador francès podria haver tranquil·litzat els lectors de certa classe de textos antics en assenyalar amb clarividència que fins i tot la Grècia clàssica prengué moltes precaucions respecte de les relacions pederàstiques⁴, el cert és que la Literatura no és aliena a una tradició condemnatòria secular.

En principi, el literat, com a creador de relats de ficció, hauria de poder abordar -sota la seva responsabilitat, és clar- tots els temes amb llibertat i defugir la pressió de qualsevulla coerció ètica. Alguns sentiments humans, censurats pel conjunt de la societat i sigui quina sigui la seva etiologia, continuen brollant malgrat el pes sever dels codis penals. Hi ha hagut al llarg de les èpoques -i continua havent-n'hi- homes enamorats de la Bellesa, homes que han cregut i creuen veure-la encarnada en el cos i l'ànima d'éssers adolescents, purs encara en opinió seva de la decrepitud física i moral que de vegades caracteritza els adults. Amants de la joventut, han rebut i reben el menyspreu general, i se'ls reserva l'atribut -certament poc afalagador- de "corruptors" abominables, fins i tot si es mantenen dintre dels límits d'una amistat o companyonatge completament asexuals⁵. El literat, com deia, hauria de poder convertir aquest o qualsevol altre tema "delicat" en el centre d'un treball poètic o narratiu -repetim que sota la seva responsabilitat-, però tot sembla indicar que els obstacles a salvar són considerables i que, consegüentment, la Literatura, art o ciència secular, té al seu abast mètodes adients per a cercar la *captatio benevolentiae* dels lectors.

¹ Aquest article fou publicat a l'*Anuari de Filologia. Studia Graeca et Latina*, volum XVI, 1993, secció D, número 4, pp. 45-62 i el presento ara amb lleugeres modificacions.

² Professor Titular del Departament de Filologia Grega de la Universitat de Barcelona. Gran Via de Les Corts Catalanes 585, 08007 Barcelona. Telèfon: 934035996; fax: 934039092; correu electrònic: pgilabert@ub.edu; pàgina web personal: www.paugilabertbarbera.com

³ Cap. 1, vol. 1, "Nosotros, los Victorianos". Madrid: Siglo XXI, 1984, pp.7-23.

⁴ Vol. II, p. 207.

⁵ No es ara el moment de fer una anàlisi del fenomen pederàstic grec. Ho ha fet M. Foucault (*op. cit.*, vol. II, caps. IV i V; vol. III, cap. VI) i ho fet jo mateix en d'altres articles que examinaven precisament les tesis del filòsof i historiador francès ("Algunes reflexions crítiques al voltant de la lectura de Michel Foucault de *l'Amatorius* de Plutarc", *Universitas Tarraconensis* XII, 1988-89, pp.37-50; "L'anàlisi del fenomen pederàstic grec a *l'Histoire de la Sexualité* de Michel Foucault: les conseqüències d'una greu omissió", *Anuari de Filologia. Studia Graeca et Latina*, vol. XV 1992, pp.33-48. Sens dubte, la pederàstia grega té un fonament teòric molt negatiu -bàsicament misogin- i es configura en un context social marcat per valors estrictament masculins que "l'explicaria" en part, però ara es tracta de descriure sentiments, de treure'ls a la llum, per tal de no desconèixer cap racó de la naturalesa humana.

En efecte, M. A. Riera precedeix la seva novel·la d'una "nota introductòria" i d'una "cloenda del transcriptor" que ens deixen perfectament situats i previnguts. Remarca, de primer, que allò que llegirem "no és el resultat d'un gran esforç", sinó la interpretació acurada d'un "text aliè", ço és, d'un dietari que li ha lliurat l'antiquari de Ciutat don Miquel Sampol. Confesso obertament no sentir gran interès per saber si tant l'antiquari com el dietari són reals o no -em malfio més del segon que del primer-, però, en qualsevol cas, l'escriptor mallorquí no amaga que la presència d'una especial història d'amor en un "quadern de comptabilitat palesa voluntat de camuflatge, voluntat d'explicitar-se i simultàniament d'ocultar-se", la qual cosa "deixondí la meva curiositat i m'esperonà a dur endavant la tasca lentíssima de restaurar l'escriptura"⁶.

Heus aquí, doncs, l'escriptor esdevingut "transcriptor", "restaurador de textos", el literat allunyant-se destrament del seu text. A la cloenda i respecte del protagonista de la novel·la – l'autor del dietari- ens dirà que la "voluntat de mantenir en secret la seva identitat no devia arribar tan lluny que l'induís a adoptar posicions d'un total hermetisme amb què hauria ocultat la seva condició de llatí i poeta... i tergiversat la veritat del seu internament final a la residència de sacerdots, on finalment morí" (16). Nogensmenys, la seva identitat no ens ha d'inquietar, puix que, en darrer terme, l'èmfasi recau en l'afaiçonament literari del personatge, descrit com "un ésser molt receptiu i sensible que, immers en la soledat d'un entorn socialment tancat on no succeïa res, es va anar refugiant més i més en el món contengut dels llibres... emmalaltit de literatura" (16). Si a això li afegim que "quant a la identitat d'Alexis" -el jove estimat pel sacerdot-, "no ha pogut, el copista, determinar-la... però... en donar a la impremta aquesta història aliena ho fa amb la sospita... que Alexis fou engendrat en una necessària eclosió imaginativa i que, al nivell de la realitat censable, no va arribar a existir mai" (16), fóra innocent de no pensar que la "ficció" ha envaït totalment l'escena. Alexis seria la medicina literària que s'autorecepta un "emmalaltit de literatura", el text del qual ha estat transcrit alhora -és a dir, creat literàriament- per algú que coneix molt bé els símptomes i els remeis d'aquesta dolença.

Després de tanta marrada -clarament necessària per fer "digerible" la literatura maleïda de sempre-, podríem pensar que l'orgull i la gosadia de l'artista resten definitivament malmesos, però la seducció exercida pel text imaginat i bastit és prou intensa per no estalviar-se la confessió final: "És per això que, com si el fes meu, m'he decidit a oferir-ne una transcripció" (16). Tot és a punt, doncs, per a la lectura d'una narració on, al meu entendre, caldrà distingir dues classes de "déus inaccessibles": aquells que, segons alguns, brollen espontàniament en la Natura i que, plens de Gràcia, poden semblar sagrats, i aquells altres que, enamorats d'una Bellesa intangible, s'estan per exemple en el cos i en l'ànima d'un sacerdot adult i aparentment esquerp. Servents de Déu, practicants d'una puresa extrema, també ells -denuncia Alexis- esdevenen déus inaccessibles i, per tant, menyspreadors de la dimensió humana o somàtica de l'Eros.

No cal ser pas cap gran endeví per preveure que Plató i la seva recerca de la Bellesa ideal així com la seva tradició secular, és a saber, el platonisme constitueix el model amb què afaiçonar un determinat tipus de "sacerdot catòlic enamorat". Enamorat de qui? De Déu, sens dubte -no es pot pas oblidar que el cristianisme que hem conegut es eminentment platònic, aristotèlic, estoic, neoplatònic, etc.-, per bé que qualsevulla trànsit metafísic té les seves peculiaritats i el platònic, a diferència del cristià, s'encimbellà en les Idees després de mantenir forts lligams amb la matèria i la sensualitat. En suma, el platonisme pagà no és perfectament equiparable al cristià i, en confluïr tots dos en una mateixa persona, el conflicte, si més no al principi quan el segon no ha triomfat sobre el primer, pot esdevenir tràgic.

El capítol primer, tanmateix, ens presenta el "sacerdot d'edat avançada". Efectivament, com qualsevol ésser platònic cridat sempre a "recordar", la història comença quan repassa el seu

⁶ Fins aquí les cites corresponen a les pp. 15-6 de l'edició de Proa, "A tot vent 258", Barcelona 1987, 2a reimpr. 1992. Totes les citacions correspondran a aquesta edició i la numeració entre parèntesis s'hi refereix.

passat en el curs d'un fugaç retorn al poble on havia exercit durant anys el seu ministeri i que ha volgut homenatjar-lo. Tot provoca en ell enyorament i nostàlgia, bé que, lleument ferit encara -i després de tants anys!- per les sagetes d'un Eros especial, la seva memòria mira sobretot de copsar alguna petjada d'aquell jove a qui tant havia estimat: Alexis. La cerca es, però, inútil per dues raons: perquè sap que Alexis abandonà el poble fa anys, i perquè:

“a mi, com és natural, m’ha ferit... constatar com han assumit l’impacte del temps aquells que eren... els amics d’Alexis. Ja ni rastre en ells, Déu meu, ni llunyans indicis d’aquella gràcia que en una certa dimensió ells també tenien, ni vestigis d’aquelles parcel·les de bellesa on semblaven reflectir tota la que Alexis, per una qüestió d’excés, no podia retenir damunt d’ell mateix. I tot aquest ebuscament en tan pocs anys!” (21).

Fóra absurd -i desproporcionat- resumir ara el contingut del discurs de Diotima del *Simposi de Plató* o la palinòdia del *Fedre*⁷, però sí que paga la pena de subratllar que el tarannà platònic del personatge que jo defensava abans esdevé ara inqüestionable. No hi fa res que la Bellesa intangible es reflecteixi en la sensible, o que, tan bon punt l’estimat de carn i os resta deïficat, siguin els altres qui reflecteixin la seva. Allò que compta, al capdavall, es el salt metafísic definitiu d’un home que el duu a ubicar-se en un àmbit superior o diferent, respecte del qual tot desmereix. L’home platònic “realitzat” és sovint un home tràgic, un home esquinçat per sempre més que no reïx a acceptar la materialitat i els seus llasts: canvi, transformació, envelliment, etc. Pot estimar de debò? Pot estimar la Bellesa, el Bé, Déu, i pot estimar-los amb naturalitat, però, si ha de “baixar”, ho fa ben conscient de la seva degradació.

De fet, els grecs ja parlaren de la inestabilitat de cert tipus d’amant masculí. També en la pederàstia -diu Pausànias al *Simposi*-, hom descobreix qui ret culte a l’Afrodita Urània i qui a la Pandemos (181b-d):

‘Així, doncs, l’*éros* de l’Afrodita Pandemos és veritablement vulgar i duu a terme el que li escau; aquest és l’amor que volen els homes vulgars. Els d’aquesta mena estimen, en primer lloc, les dones no menys que els nens; en segon, els seus cossos més que no pas les seves ànimes; en darrer lloc, en la mesura que sigui possible, estimen els més insensats, tot procurant només d’acomplir el seu propòsit i despreocupant-se de si ho fan amb noblesa o no. D’aquí s’esdevé que facin el que se’ls presenta atzarosament, tant si és quelcom de bo com el contrari. En efecte, aquest amor prové de la deessa que és molt més jove que l’altra i en la gènesi de la qual hi hagué participació de femella i de mascle. L’altre, per contra, prové de l’Afrodita Urània, que en primer lloc no participa de femella sinó només de mascle i, en segon, és més vella i exempta de *hýbris*. És per això que els inspirats per aquest amor es decanten pel que és masculí, ja que estimen el que per naturalesa és més fort i té més enteniment... en efecte, no s’enamoren de l’adolescent fins que ja comença a tenir enteniment, i això gairebé coincideix en el temps amb l’aparició de la barba. En efecte, jo crec que els qui comencen a estimar a partir de llavors es mostren preparats per compartir-hi tota la vida i conviure-hi, no pas enganyant-lo per haver-lo conquerit, jove com era, quan li mancava el seny i, després d’enriure-se’n, fugir-ne per perseguir-ne un altre’ (Ο μὲν οὖν τῆς Πανδήμου Ἀφροδίτης ὡς ἀληθῶς πάνδημός ἐστι καὶ ἐξεργάζεται ὅτι ἂν τύχη· κὶ οὗτός ἐστιν ὃν οἱ φαῦλοι τῶν ἀνθρώπων ἐρῶσιν. ἐρῶσι δὲ οἱ τοιοῦτοι πρῶτον μὲν οὐχ ἦττον γυναικῶν ἢ παίδων, ἔπειτα ὧν καὶ ἐρῶσι τῶν σωμάτων μᾶλλον ἢ τῶν ψυχῶν, ἔπειτα ὡς ἂν δύνωνται ἀνοητοτάτων, πρὸς τὸ διαπράξασθαι μόνον βλέποντες, ἀμελοῦντες δὲ τοῦ καλῶς ἢ μέ· ὅθεν δὴ συμβαίνει

⁷ 201d-212; 244a-257b.

αὐτοῖς ὅτι ἂν τύχωσι τοῦτο πράττειν, ὁμοίως μὲν ἀγαθόν, ὁμοίως δὲ τοῦναντίον. ἔστι γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς θεοῦ νεωτέρας τε οὔσης πολὺ ἢ τῆς ἐτέρας, καὶ μετεχούσης ἐν τῇ γενέσει καὶ θήλεος καὶ ἄρρενος. ὁ δὲ τῆς Οὐρανίας πρῶτον μὲν οὐ μετεχούσης θήλεος ἀλλ' ἄρρενος μόνον –καὶ ἔστιν οὗτος ὁ τῶν παιδῶν ἕως- ἔπειτα πρεσβύτερας, ὕβρεως ἀμοίρου· ὅθεν δὴ ἐπὶ τὸ ἄρρεν τρέπονται οἱ ἐκ τούτου τοῦ ἕρωτος ἔπιπνοι, τὸ φύσει ἐρρωμενέστερον καὶ νοῦν μᾶλλον ἔχον ἀγαπῶντες... οὐ γὰρ ἐρῶσι παιδῶν, ἀλλ' ἐπειδὴν ἤδη ἄρχονται νοῦν ἴσχειν, τοῦτο δὲ πλησιάζει τῷ γενειάσκειν. παρεσκευασμένοι γὰρ οἴμαί εἰσιν οἱ ἐντεῦθεν ἀρχόμενοι ἐρᾶν ὡς τὸν βίον ἅπαντα συνεσόμενοι καὶ κοινῇ συμβιωσόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπατήσαντες, ἐν ἀφροσύνῃ λαβόντες ὡς νέον, καταγελάσαντες οἰχήσεσθαι ἐπ' ἄλλον ἀποτρέχοντες -la traducció és meva seguint l'edició de J. Burnet, *Platonis Opera*, vol. 2 Oxford: Clarendon Press, 1901, rpr. 1991).

La narració no ha avançat prou encara per comprovar que el nostre sacerdot és justament un bon amant platònic. Res no desitjarà més que educar el seu estimat fins al final. Això no obstant, l'amor platònic es debat, com deia, entre la necessitat de la bellesa física per fer el gran salt vers la Ideal, i el seu rebuig quan aquesta fita ja ha estat assolida⁸. Doncs bé, la contradicció amb el que llegíem abans a propòsit del bon amant és que aquest mossèn que tot just ha començat a explicar-nos la seva turmentada història amb Alexis, és l'exemple perfecte de l'home “depurat” que, en cas d'haver d'intimar encara amb el món sensible, només creu poder-ho fer amb el que ell considera més exquisit, amb la bellesa adolescent, que per a alguns ha semblat sempre recollir en si mateixa els raigs de la Llum veritable. És per això que, davant del trist espectacle dels “degradats” amics d'Alexis, exclama: “La voluntat de Déu és insondable. També ho és la dels déus... tant si és la d'Ell com si és la d'ells... ha acabat essent en mi una reacció instintiva acatar-la sempre, però servant gelosament la meua llibertat d'acceptar-la o no” (22). Què més pot fer? Què més podia fer aleshores?:

“Així que puc dir que no em fou donat escollir: senzillament, vaig obeir. I ho vaig fer a partir d'una elecció entre allò que sentia que m'ordenava Déu i allò altre, tan distint, que m'aconsellaven fer els déus. La meua va ser una acció penitent que, si no resolgué res, almanco me demostrà fins a quin punt prevalen dins meu les arrels catòliques enfront de la paganització de què tan sovint m'he hagut d'acusar. Aquella elecció, tan penosa, tan mala de prendre per part de qualsevol, ho era més per qui habitava un cos tan sensualitzat com ja era el meu” (22).

Déu i déus, arrels catòliques i arrels paganes, acció penitent i un cos tan sensualitzat. De fet, totes aquestes oposicions són falses, ja que ni fa un moment els déus pagans li han estalviat una visió horrible, ni la Paganitat restà exempta de metafísiques radicals, “gràcies a les quals” i conjuminant-se amb el cristianisme, ell, el mossèn, esdevé al meu entendre un déu inaccessible, reticent a acceptar la més mínima màcula o imperfecció. I potser també per la mateixa raó resulta comprensible que, a la cloenda, es faci esment d'un altre trist episodi de la seva vida. En efecte, en certa ocasió, mentre viatjava pel migdia francès, aprofità l'avinentesa per intentar de retrobar Alexis. Esperà en una taverna el tren de tornada i, després, de camí cap a casa, sospità:

“que un dels homes de dins de la taverna, mancat d'encant, a partir dels indicis que donava un tirat de fesomia, fos el que, precisament, ell cercava o, com ell deia -partint del

⁸ Tot això ho tracto, per exemple, a “Amor platónico / amor estoico, principio y final de una evolución”. *Anuario de Filología* 10, 1984, pp. 27-37.

notable esbucament físic que, si verament era ell, li havia impedit identificar-lo mitjançant la visió directa- ‘les seves deixalles’ ” (22).

Aquest seguit de reflexions es desprèn “lògicament” d’allò explicat fins aquí, però, sortosament per a la Literatura, els homes són contradictoris i inconscients, la major part de les vegades, de la seva complexitat. Malgrat que, fa un moment, jo qualificava el protagonista d’home “depurat”, la veritat és que ell creu posseir una ànima totalment presonera del cos. La seva infantesa en un poble muntanyenc afavorí el conreu de la sensualitat, per tal com la Natura - tan pagana!- no amagava per exemple els aparellaments dels animals. Quan això es produïa, “ho contemplava amb una delectança tan profunda que me deixava la sensació d’haver comès pecat” (25). I, si hi ha pecat, s’imposa el penediment, però ell voldria ser un pagà com cal i, en conseqüència, es mostra convençut que el món i els sentits són la guia indispensable per arribar a bon port. Déu i la Bellesa l’esperen al final, però, mentrestant:

“... se m’apropen missatges que em fa arribar la bellesa! Si rere tot això no s’hi amaga Déu, si Déu no és exactament això, quin error comès amb mi per la naturalesa a l’hora d’elegir l’armadura que em manté dret. Més que mai em resulta necessari, ara que la vida ja curteja tant, que Ell no sigui un pur concepte abstracte i que el camí natural per optar a trobar-lo siguin, precisament, els sentits. Quanta pèrdua de temps la de tants que amb tan distint instrumental el cerquen pel regne de les idees, quina inevitable i fatal llunyania d’Ell, la seva, quan no s’és capaç de sentir-lo glatir com un animaló viu dins les mans!” (26).

Ja ho deien els grecs, ja ho deia Plató al *Fedre* 249 b-c: ‘En efecte, cal que l’home compregui segons allò que s’anomena idea, i que va d’una multiplicitat de percepcions físiques a quelcom únic compendiat per la ment’ (δεῖ γὰρ ἄνθρωπον συνίεναι κατ’ εἶδος λεγόμενον, ἐκ πολλῶν ἰὸν αἰσθήσεων εἰς ἓν λογισμῶ συναιρούμενον –la traducció és meua seguint l’edició de J. Burnet. *Platonis Opera*, vol. 2. Oxford: Clarendon Press, 1901, rpr. 1991) ⁹. El nostre

⁹ Cf. *Simposi* 210-211: ‘Cal (diu Diotima)... enamorar-se primer d’un sol cos i engendrar en ell bells discursos; comprendre després que la bellesa de qualsevol cos és germana de la que hi ha en un altre i que, si calia anar a la cerca de la bellesa de la forma, és molt insensat no considerar que la bellesa que hi ha en tots els cossos és una i idèntica. Un cop assolit aquest concepte, cal enamorar-se de tots els cossos bells i apaivagar la forta inclinació a un de sol... Després, tenir per més valuosa la bellesa de les ànimes que la dels cossos, de manera que, si algú té l’ànima noble, encara que tingui poca esplendor, li basti per estimar-lo, interessar-se per ell, engendrar i cercar paraules que puguin millorar els joves, a fi que es vegi forçat de bell nou a contemplar la bellesa de les normes de conducta i les lleis i a adonar-se que tot això està emparentat amb si mateix, per tal de considerar que la bellesa del cos és insignificant. Després de les normes de conducta, cal que l’iniciador guï vers les ciències a fi que l’iniciat... meni la seva mirada vers aquell mar immens de bellesa i la seva contemplació li faci infantar bells i magnífics discursos i pensaments en l’amor a la filosofia, fins que... albiri una ciència única... Efectivament, qui ha estat educat en qüestions amoroses i ha contemplat en aquest ordre i com és degut les coses belles... obtindrà de sobte la visió de quelcom que, per naturalesa, és bell d’una manera admirable... que, en primer lloc és sempre, ni neix ni mor...’ (δεῖ... ἐνὸς αὐτὸν σώματος ἐρᾶν καὶ ἐνταῦθα γεννᾶν λόγους καλοῦς, ἔπειτα δὲ αὐτὸν κατανοῆσαι ὅτι τὸ κάλλος τὸ ἐπὶ ὄρωον σώματι τῷ ἐπὶ ἑτέρῳ σώματι ἀδελφόν ἐστι, καὶ εἰ δεῖ διώκειν τὸ ἐπ’ εἶδει καλόν, πολλὴ ἄνοια μὴ οὐχ ἓν τε καὶ ταῦτὸν ἡγεῖσθαι τὸ ἐπὶ πᾶσιν τοῖς σώμασι κάλλος· τοῦτο δ’ ἐννοήσαντα καταστῆναι πάντων τῶν καλῶν σωμάτων ἐραστήν, ἐνὸς δὲ τὸ σφόδρα τοῦτο χαλάσαι... μετὰ δὲ ταῦτα τὸ ἐν ταῖς ψυχαῖς κάλλος τιμιώτερον ἡγήσασθαι τοῦ ἐν τῷ σώματι, ὥστε καὶ ἐὰν ἐπιεικῆς ᾖν τὴν ψυχὴν τις κἂν σμικρὸν ἄνθος ἔχη, ἐξαρκεῖν αὐτῷ καὶ ἐρᾶν καὶ κήδεσθαι καὶ τίκτειν λόγους τοιούτους καὶ ζητεῖν, οἵτινες ποιήσουσι βελτίους τοὺς νέους, ἵνα ἀναγκασθῇ αὐτὸ θεάσασθαι τὸ ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ τοῖς νόμοις καλὸν καὶ τοῦτ’ ἰδεῖν ὅτι πᾶν

sacerdot lamenta la situació en què es troba: “I heus-me aquí receptor d’aquesta mena de malaltia que m’ha fet distint... he viscut travessat per la consciència de ser diferent” (27). Però de bell nou el *Fedre*, 249d-250a, demostra que pateix quelcom de molt antic i ben diagnosticat:

‘Un cop al marge dels afanys humans i situant-se vora el que és diví, és amonestat per la majoria com si es tractés d’un pertorbat, però no s’adonen que és un home inspirat per la divinitat. Així, doncs, d’aquí en endavant tot el discurs és sobre la quarta forma de follia -aquella que, quan un home esdevé alat perquè veu la bellesa d’aquí, recorda la vertadera, desitja alçar el vol amb les ales, no pot i adreça la mirada cap allí dalt i es despreocupa de les coses d’aquí baix, explica la seva follia-, perquè, en efecte, aquest és el millor de tots els estats d’entusiasme... i qui estima els joves bells rep el nom “d’erastés” perquè participa d’aquesta follia. En efecte, com s’ha dit, tota ànima humana ha contemplat per raó de la seva naturalesa “les coses que són”, o no hauria arribat a aquest ésser viu anomenat home. No a totes les ànimes, però, els és fàcil recordar aquelles realitats a partir d’aquestes...’ (ἐξιστάμενος δὲ τῶν ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων καὶ πρὸφ τῷ θείῳ γιγνόμενος, νοθετεῖται μὲν ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς παρακινῶν, ἐνθουσιάζων δὲ λέληθεν τοὺς πολλούς. Ἔστι δὴ οὖν δεῦρο ὁ πᾶς ἦκων λόγος περὶ τῆς τετάρτης μανίας -ἢ ὅταν τὸ τῆδέ τις ὄρων κάλλος, τοῦ ἀληθοῦς ἀναμιμνησκόμενος, πτερῶται τε καὶ ἀναπτερούμενος προθυμούμενος ἀναπτέσθαι, ἀδυνατῶν δὲ, ὄρνιθος δίκην βλέπων ἄνω, τῶν κάτω δὲ ἀμελῶν, αἰτίαν ἔχει ὡς μανικῶς διακείμενος- ὡς ἄρα αὕτη πασῶν τῶν ἐνθουσιάσεων ἀρίστη... καὶ ὅτι ταύτης μετέχων τῆς μανίας ὁ ἐρῶν τῶν καλῶν ἀραστής καλεῖται. Καθάπερ γὰρ εἴρηται, πᾶσα μὲν ἀνθρώπου ψυχὴ φύσει τεθέεται τὰ ὄντα, ἢ οὐκ ἂν ἦλθεν εἰς τόδε τὸ ζῶον· ἀναμιμνήσκεσθαι δὲ ἐκ τῶνδε ἐκεῖνα οὐ ῥάδιον ἀπάση...’ – la traducció és meva seguint l’edició de J. Burnet. *Platonis Opera*, vol. 2. Oxford: Clarendon Press, 1901, rpr. 1991).

Singular com és, quina es la seva tesi? Heus-la aquí i comparem-la amb el que hem llegit abans al *Simposi* 210-211:

“La paraula de Déu és la bellesa... No existeix, en absolut, cap autèntica manifestació de bellesa l’adoració de la qual pugui resultar maleïble... L’única lectura que podem fer de Déu la’ns ofereix la bellesa del món... I, per damunt cap altra, la que va lligada a l’ésser humà: la que glateix en un cos esplendorós, la d’un gest, la d’una paraula, la d’una

αὐτὸ αὐτῷ συγγενές ἐστιν, ἵνα τὸ περὶ τὸ σῶμα καλὸν σμικρὸν τι ἡγήσῃται εἶναι· μετὰ δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα ἐπὶ τὰς ἐπιστήμας ἀγαγεῖν, ἵνα... ἐπὶ τὸ πολὺ πέλαγος τετραμμένος τοῦ καλοῦ καὶ θεωρῶν πολλοὺς καὶ καλοὺς λόγους καὶ μεγαλοπρεπεῖς τίκτη καὶ διανοήματα ἐν φιλοσοφίᾳ ἀφθόνῳ, ἕως ἂν... κατίδη τινὰ ἐπιστήμην μίαν τοιαύτην... ὅς γὰρ ἂν μέχρι ἐνταῦθα πρὸς τὰ ἐρωτικὰ παιδαγωγηθῇ, θεώμενος ἐφεξῆς τε καὶ ὀρθῶς τὰ καλά... ἐξαίφνης κατόψεται τι θαυμαστὸν τὴν φύσιν καλόν... πρῶτον μὲν αἰεὶ ὄν καὶ οὔτε γιγνόμενον οὔτε ἀπολλύμενον –la traducció és meva seguint l’edició de J. Burnet, *Platonis Opera*, vol. 2. Oxford: Clarendon Press, 1901, rpr. 1991). Plutarque, *Erotic* 765 F-766: ‘Doncs bé, Eros emprà el mateix ardit amb les ànimes dotades de talent i amor a la bellesa. Seguint l'exemple de la refracció de la llum, insta la nostra memòria a desviar-se des d’allò que aquí creiem i tenim per bell vers aquella altra bellesa veritablement divina, amable, digna d’admiració i benaurada’ (ταῦτ’ οὖν τὸ ἐρωτικὸν μηχανήμα καὶ σοφισμα περὶ τὰς εὐφρεῖς καὶ φιλοκάλους ψυχάς. ἀνάκλασιν ποιεῖ τῆς μνήμης ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα φαινομένων καὶ προσαγορευομένων καλῶν εἰς τὸ θεῖον καὶ ἐράσιον καὶ μακάριον ὡς ἀληθῶς ἐκεῖνο καὶ θαυμάσιον καλόν –la traducció és meva seguint l’edició de R. Flacelière. *Plutarque. Dialogue sur L’Amour*. Paris: *Les Belles Lettres*, 1980).

síl·laba pronunciada en estat de gràcia... O, també, la d'una conducta noble, que constitueix la bellesa de les actituds" (28).

Resta clar, per tant, que allò capital és la pràctica de la filosofia en lloc de l'amor humà, la Bellesa singular i única en lloc de la bellesa particular, i la intel·ligència de l'alumne en lloc del seu cos, malgrat que, ara per ara, el protagonista, amb un cos tan sensualitzat!, confon el reflex de la llum amb la font lluminosa: "Alexis, criatura prodigiosa que assumia en solitari una parcel·la tal de meravella que més que un receptor n'era un espargidor, fet així un petit déu" (29).

Hom intueix ràpidament que les tensions en el si d'una persona tan dòcil a les exigències dels sentits es deuen al lògic rebuig contemporani de la pederàstia, diguem que aguditzat pel fet de ser, a més, un sacerdot que ha fet un vot de castedat. El combat interior és inevitable, però: "tot i les limitacions humanes que ella m'imposa, cada dia don gràcies a Déu per haver-me permès assolir l'alta condició de sacerdot... me sent empès a acceptar la més pesada de les càrregues si l'objectiu és coronar un deure del meu sagrat ministeri"(32-3).

Ara bé, siguin quines siguin les limitacions humanes i les pesades càrregues, no s'ha d'oblidar en cap cas el desig conscient de mantenir igualment un demble clàssic. Ell és un home dedicat a l'estudi, entusiasta de les Humanitats (34). En el curs de divuit anys només sortirà del poble per visitar Itàlia, Roma concretament, i Barcelona. El primer viatge, justament al centre espiritual del catolicisme, el dedica a l'estudi del poeta llatí Domici Mars, i el segon a l'intent d'editar-ne la traducció. No ens ha d'estranyar, doncs, que, acaronat sempre pel frec d'una paganitat coneguda i estudiada, sigui extremament receptiu a l'epifania de la bellesa clàssica encarnada en Alexis.

Vertaderament, l'exercici del sagrat ministeri ha satisfet les seves expectatives i és feliç en un poble que l'estima. Això no obstant, aquesta pau religiosa i humana que experimenta dia rere dia deu provocar en ell una mena de paràlisi, puix que Alexis, la gran sotragada, sembla salvar-lo: "En la coneixença d'Alexis radica, que Déu me perdoni, la justificació de la meua vida" (39). I, de bell nou, el curs dels esdeveniments segueix una estricta lògica platònica: a) primer veu un cos: "I veig com, de sobte, entra dins la sala aquell cos jovenívol" (40); b) després, el sent com l'encarnació de la poesia: la "gràcia feta persona, la veu il·luminada de Domici Mars feta present en un cos" (40); c) després, avança vers la transcendència: "Mirant-lo avançar des de la nuesa del seu gest senzill i de la meua impenitent tendència a fer de tot trasposicions literàries, m'investí de sobte la plena consciència d'estar succeint, al món, quelcom transcendent" (40), i d) finalment, reconeix, recorda en Alexis la Gràcia eterna: "Potser ell venia des de la distància de l'espai i el temps cercant, sense adonar-se'n, qui fos capaç de captar una gràcia que, en ell, era a punt de fer eclosió" (42).

Colpit i vençut per un cos aliè, es descobreix a si mateix com un cos: "El meu cos de sobte s'havia redimit de la seva vella condició ancillar sortint de la zona maleïda on se m'havia instruït a mantenir-lo relegat" (44). Hi havia hagut un "avenç dins la paganització" (45), però, vulgues no vulgues, han estat molts anys de continència i, aquella nit, quan les noves circumstàncies no el deixen dormir, imagina, "Déu me perdoni" -és a dir, cercant el perdó de Déu i no pas lliurant-se al plaer que li pugui produir-, "cambres on, potser de forma tardana, eren exercits arreu del poble uns drets conjugals" (45).

Tot sembla indicar, més aviat, que li urgeix donar una dimensió honorable a impulsos tan nous i tan irreprimibles. De fet, ell ja ha notat una evident transformació que recorda molt els ensenyaments de Diotima:

"Quin passadís secret deu existir, travessant els substrats més delicats del caràcter dels homes, que en ser per un dels extrems embeguts de bellesa se'ns provoca a l'altre, per un

automatisme prodigiós, una millora de les actituds? Per què, em deman tot sovint, un impacte estètic ens fa sentir més bons?... Estimulat, des d'un indret de la meua persona que jo tenia poc explorat, per aquell espectacle, senzill i tan transcendent, que m'oferí la presència d'Alexis, amarat tot jo per aquella nova manera d'assumir la bellesa, me vaig sentir, els dies que seguiren, magnificat per una força que produïa una mena de febril potenciació de la meua voluntat de servir" (47-8).

I ho dic perquè els primers beneficiaris d'aquest nou estat del sacerdot són els feligresos als quals queda unit més que mai per llaços paternofiliais. Doncs bé, així actua l'home noble, segons Diotima, quan troba una anima bella, noble i ben dotada, *Simposi* 209b-d:

‘Quan algú se sent prenyat en l'ànima d'aquestes virtuts des que era infant, inspirat com està per la divinitat, en arribar a l'edat adequada desitja ja parir i engendrar i... quan... troba una anima bella, noble i ben dotada, estima intensament el conjunt (i. e. no només el cos) i tot seguit ofereix a aquest ésser gran abundància de raons sobre la virtut i sobre com ha de ser l'home bo i les coses a las quals s'ha d'aplicar, i intentarà educar-lo. I, pel fet de relacionar-se amb el que és bell, pareix i engendra allò del que estava prenyat des de feia temps, i recordant-lo tant si està amb ell com si no, crien conjuntament allò procreat, de manera que els d'aquesta mena, els uns amb els altres, tenen un sentit de comunitat molt major que el que es té amb els fills, i també una amistad molt més ferma, puix que posseeixen en comú fills més bells i immortals. I qualsevol home preferiria de tenir fills així més que no pas humans ...’ (ὅταν τις ἐκ νέου ἐγκύμων ἢ τὴν ψυχὴν, ἦθεος ὦν καὶ ἠκούσης τῆς ἡλικίας, τίττειν τε καὶ γεννᾶν ἤδη ἐπιθυμῆ... ἂν ἐντύχη ψυχῇ καλῇ καὶ γενναίᾳ καὶ εὐφυεῖ, πάνυ δὴ ἀσπάζεται τὸ συναμφοτέρων, καὶ πρὸς τοῦτον τὸν ἄνθρωπον εὐθὺς εὐπορεῖ λόγων περὶ ἀρετῆς καὶ περὶ οἷον χηρῆ εἶναι τὸν ἄνδρα τὸν ἀγαθὸν καὶ ἅ ἐπιτηδεύειν, καὶ ἐπιχειρεῖ παιδεύειν. ἀπτόμενος γὰρ οἶμαι τοῦ καλοῦ καὶ ὁμιλῶν αὐτῷ, ἅ πάλαι ἐκείναι τίττει καὶ γεννᾶ, καὶ παρῶν καὶ ἀπῶν μεμνημένος, καὶ τὸ γεννηθὲν συνεκτρέφει κοινῇ μετ' ἐκείνου, ὥστε πολὺ μείζω κοινωνίαν τῆς τῶν παίδων πρὸς ἀλλήλους οἱ τοιοῦτοι ἴσχουσι καὶ φιλίαν βεβαιωτέραν, ἅτε καλλιόνων καὶ ἀθανατωτέρων παίδων κεκοινωνηκότες. καὶ πᾶς ἂν δέξαιτο ἑαυτῷ τοιούτους παῖδας μᾶλλον γεγονέναι... –la traducció és meua seguint l'edició de J. Burnet, *Platonis Opera*, vol. 2. Oxford: Clarendon Press, 1901, rpr. 1991).

Només cal esperar que el protagonista iniciï l'educació d'Alexis i aleshores podrem copsar fins a quin punt la pedagogia preval sobre la complaença envers els sentits.

Fins que això no succeeixi i com era previsible, la novel·la continua explicant el debat interior d'un home cada cop més turmentat. D'una banda, sent l'empenta de la carn, de l'altra, el tenallen lògicament les normes i la Moral. “Part damunt de tot, me sentia covard... verament no ho era, feliç” (51). Però, sobretot, és la presència de la mare, transmissora de cultura -i, per tant, també de normes-, la que sembla tallar de soca-rel qualsevulla llicència pagana:

“Aquella covardia se'm configurà a partir del zel excessiu que entorn meu mogué la meua mare (50)... i me dolgué constatar que jo, que tant de temps havia acceptat com a cosa natural veure'm sotmès per la meua mare -sobretot des que mon pare morí, essent jo encara infant-, des del moment precís d'irrompre Alexis dins el meu entorn, sentís de sobte que aquella autoritat materna, com si hagués començat a donar indicis d'interferència, per primera vegada m'incomodava” (54).

Quan l'espai interior apareix encerclat per fronteres clares i oposades, només la confusió pot consolidar-se: “Vaig afrontar els dies següents obert a tots els interrogants” (53)... “Jo ja era dividit en dos, i una meitat rebutjava, perquè sí, tot el que l'altra li plantejava” (55). Amor diví / amor humà, Esperit / matèria, Cel / món- qui guanyarà? Encara és massa aviat per respondre, però, malgrat tot, hi ha indicis clars que ell no es deixa senyorejar per l'escomesa de qualsevol impacte sensual; ans al contrari, el sotmet a dures proves per “depurar-lo”: “Però no es tractava d'amor... Allò que em succeïa era exactament un sentir-me seduït per la gràcia, cosa que, en uns altres matisos, m'havia ocorregut sempre” (55). De seduccions:

“N'havia fruïdes a voler... Però sempre, amb aquesta excepció i abans d'aquella experiència nova, m'havien vingut de l'impacte d'unes intensitats estètiques no localitzades en un cos humà viu: d'una coral de Bach, d'uns versos de Virgili, d'aquell Sant Lluís de Sebastiano del Piombo, que vaig poder contemplar a Venècia, emergint de la penombra silent dins l'esglesiola de San Bartolomeo (55)... Vaig meditar intensament tota aquella nit. Vaig lluitar amb energia contra aquell sometiment que es definia i m'anava amarant deixant-me a mercè de tot, com una vella barca amb la fusta corcada. Precipitant els fets, vaig situar mentalment aquell cos dins un futur llunyà i, amb esforç, va ser com si el veiés erosionat pels dies, musteïble que era malgrat tot. I quan per la persiana de la meua cambra començaven a filtrar-se les primeres llums del nou dia, de sobte vaig veure clar que aquella condició d'Alexis de tractar-se d'una gràcia en trànsit era el punt d'on partia, precisament, la magnitud irresistible de la seva suggestió” (56).

Aquesta anagnòrisi final del protagonista podria certament alliberar-lo, però la lògica i la servitud platòniques són implacables. Els homes enamorats de la Bellesa, els homes platònics, només estimen allò que és immutable, etern i que roman per sempre igual a si mateix¹⁰. El canvi, la transformació, l'envelliment i la mort, per contra, els inquieten fins a un extrem tal, que, si es deixaven seduir en excés per una bellesa fugaç, en tenen prou d'imaginar-la degradada pel pas del temps, “musteïble com és malgrat tot”, per fer-se escàpols davant d'un autèntic miratge.

És clar que, ara per ara, la bellesa-gràcia d'Alexis és, segons que diu, aclaparadora i el sacerdot que la contempla ha caigut en la xarxa de l'enamorament. Tan n'està, d'enamorat, que se sorprèn de veure que, al poble, “ningú n'havia quedat, com a mi em passava, mínimament ferit... me sentia ja tan sotmès a la suggestió de la seva gràcia que sols me semblava lògic que a la vista d'ell tothom reaccionàs com jo ho havia fet” (58). Comença a veure's a si mateix -i això ho explicà la fictícia Diotima molt bé segles i segles enrere- com un ésser prenyat de bellesa que, gràcies a Alexis, infantia el que duu a dintre: “Observant que la gràcia d'Alexis no havia causat el menor impacte a l'altra gent, vaig concloure que per configurar-se necessitava la col·laboració d'algú que en fos receptiu, com jo resultava ser-ho” (58). I heus aquí que s'esdevé un fet decisiu: Alexis, aquell déu de gràcia infinita se li acosta per demanar-li classes de francès. Tot d'una, si no resisteix, podria deixar en llibertat un bon nombre d'energies irrefrenables, però:

¹⁰ Vegeu Plató *Timeu*, 27d-28, 3: ‘Així, doncs, en opinió meua, en primer lloc cal establir la diferència següent: què és el que és sempre i no esdevé, i que és el que esdevé sempre i mai no és? L'un el podem copsar amb la intel·ligència mitjançant el raonament en la mesura que és sempre segons ell mateix –és immutable-, de l'altre en podem opinar mitjançant l'opinió que deriva de la percepció sensible aliena a la raó, en la mesura que neix i mor i mai no és –és mutable-’ (Ἔστιν οὖν δὴ κατ' ἐμὴν δόξαν πρῶτον διαίρετέον τάδε· τί τὸ ὄν ἀεί, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γιγνόμενον μὲν ἀεί, ὄν δὲ οὐδέποτε; τὸ μὲν δὴ νοήσει μετὰ λόγου περιληπτόν, ἀεί κατὰ ταῦτα ὄν, τὸ δ' αὖ δόξη μετ' αἰσθήσεως ἀλόγου δοξαστόν, γιγνόμενον καὶ ἀπολλύμενον, ὄντως δὲ οὐδέποτε ὄν –la traducció es meua seguint l'edició de J. Burnet, *Platonis Opera*, vol. 2 Oxford: Clarendon Press, 1972).

“... aquella dependència sobtada envers ell sentida per mi durant tres dies i mig, ahora de ser-me plaent m’havia semblat des de la meva condició de sacerdot indigna i impròpia (62)... enmig d’un cert aire confós de culpabilitat que m’envaïa, vaig sentir la satisfacció de comprovar que aquella certa resistència meva era ben autèntica i produïda per la bona armadura del meu ànim religiós” (63).

Hom s’adona a poc a poc, doncs, que, si per ventura l’alumne, el déu, s’enamora del professor, de ben segur que en trobaria un altre d’inaccessible davant seu. En el seu moment, la novel·la ens permetrà d’examinar amb cura tot aquest procés, però sens dubte el salt d’una bellesa concreta a una Bellesa abstracta d’on beuen totes és transcendental –tinguem present de bell nou les paraules de Diotima al *Simposi* 210-211. Apliquem-ho a la història que analitzem i, salvant totes les distàncies que calgui salvar, constatem que aquest mossèn de poble acaba de descobrir el mateix que la mestra de Sòcrates, bé que amb l’ajut dels companys d’Alexis, en els quals mai no havia parat esment:

“I ara resultava que aquelles criatures que havia vist néixer, sacramentats tots per mi, de sobte havien assumit, cadascun pel seu vent, porcions diverses d’un sol ideal de bellesa que jo, fins que la sensibilització provocada en mi per Alexis m’havia deixondit, devia haver considerat cosa aliena a ells. Contemplats des d’aquesta perspectiva nova, aglapint-los al vol un a un com alliberant-los, per un instant i per afavorir la meva percepció, de la seva agitació infinita, els vaig veure bells” (68).

Els companys d’Alexis, i especialment Alexis, participen d’una Bellesa superior de la qual en són simples reflectors. Poc importa que el clergue asseguri que allò sorprenent d’Alexis no era tant la seva bellesa com la seva gràcia, i que la Bellesa absoluta pertany a un altre món més propi del Déu cristià que no pas dels déus pagans:

“Que me perdoni el vertader, el meu, aquesta manera que tenc d’intentar ser expressiu: allò no era cosa de Déu, era cosa dels déus. Existia en Alexis una forma de moure’s, una manera de modular la veu, un estil d’agafar les coses, de parpellejar i, en conjunt, de ser viu, que la realitat que ofería ho ultrapassava tot. Era així que resultava més imaginable situada en el cel pagà, connivent a tenir la seva eclosió a calcs homes, que en el cristià, on les belleses supremes estan més situades a l’altre món” (76).

Importa molt poc, per tal com l’esperit platònic més metafísic brolla un cop i un altre fins a tornar a parlar de “concepte”, “intangibilitat”, “existència pròpia” i “esfera superior”:

“Verificar l’existència en un cos i al davant meu d’aquella gràcia que ja me donava goig només considerada com un pur concepte, vibració intangible que, de tota l’audició, de la contemplació d’un color, d’un volum o una línia, comprovar que... allò existia com a atribut humà, me capgirà plantejaments que eren part entre els més importants que endreçaven la meva vida. Allò era veritat! Duia Alexis amb tanta naturalitat la seva gràcia que semblava aliè a ella: era com si la que jo podia observar-li existís per ella mateixa i ell, pertanyent a una esfera superior on la que adoram els humans és poc considerada per insuficient o per massa habitual, no en fes ni el més mínim cas” (77).

Resta clar, doncs, que, dissortadament per al mossèn, a la Bellesa li agrada d’encarnar-se. El vertader pagà, el grec, comprèn de seguida que aquest fet l’invita a gaudir-ne, però ell, a pesar de

tot, no ho és, de pagà: “L’únic refugi era l’oració... vaig introduir dins aquelles trobades de motivació lingüística un progressiu enfervoriment religiós fins a convertir-les en una mena de cosa híbrida que, segons el meu estat d’ànim, es decantava més cap a fer-li créixer la pietat que els coneixements de francès” (80). I, pel que sembla, Alexis tampoc no ho és, de pagà, car després de la primera confessió amb el nou director espiritual, continua essent una “ànima pura que, per alleugerir la seva consciència, no havia tengut necessitat de fer referències als dimonis de la carn” (82).

Enmig d’una pau espiritual així, la confessió metafísica explícita és ja indefugible. O, dit altrament, el protagonista s’adona d’un fet cultural d’enorme importància per a la comprensió d’Occident, és a saber, que a partir d’un determinat moment i gràcies al llegat de Plató, Déu i déus es confonen:

“Allò que me succeïa no tenia res a veure amb el món de la carn. Alexis era un fenomen que incidia dins la meva vida, sotmetent-me, d’una forma asexuada. No era, per tant, una temptació... era una gravitació, una succió de la meva voluntat que es veia clar que venia de molt més lluny que Alexis, però que es polaritzava en la seva persona. I la meva resposta era senzillament la que, mansfermada tota la resistència de l’home, es dóna davant l’encant suprem. La gràcia: aquesta és la paraula clau que no m’atrevesc a escriure en majúscula, com caldria, perquè no puc evitar, a l’instant d’anar a fer-ho, una sensació com d’invasió un camp sagrat i cometre sacrilegi. Però, Déu meu i déus plurals, referència tots plegats de l’armadura que manté erecta la meva vida, no són la Gràcia i la gràcia una única i la mateixa cosa?” (87-8).

La pau, aquesta pau espiritual del sacerdot dura poc. El nen creix i descobreix el món, es descobreix a si mateix, descobreix el seu cos i el dels altres. Un bon dia, mentre el mossèn té cura dels darrers moments d’una ànima moribunda, Alexis encapçala el grup de nois i noies que solen fer excursions. Lluny de la supervisió moral del director espiritual, es banyen “a pèl” tots plegats en un estany. Alexis es prou pagà ja per explicar-li-ho rient, però el mossèn, llevat d’uns instants de “perversa” gelosia per no haver-hi estat present, descarta qualsevulla laxitud pagana i opta per una calculada i efectiva amonestació. En efecte, per més que hagi après a acceptar la presència en la terra de la gràcia divina, la vol pura i immaculada, és a dir, urànica. Conseqüentment, amb recança d’acceptar res de vulgar o “pandèmic” no té cap altra opció que caure en el desencís i estigmatitzar Alexis:

“L’exposició pertorbadora d’aquells fets irreversiblement consumats, me provocà el mateix efecte anorreant que si m’hi hagués deixat caure unes gotes de verí (102)... No devia ser, doncs, aquella la primera vegada que succeïa allò. Fent possibles aquelles caigudes, propiciant-les devia habitar dins ells un cúmul de sensacions pertorbadores, d’imatges incitants, pensaments lúbrics, que procedents qui sap d’on havien arrelat dins ell, anaven amb ell onsevulla que anàs, i que, sense així demostrar-ho, convertits en part invisible del seu equipatge, havien arribat amb ell quan jo l’havia vist baixar del cotxe de línia” (104).

Essent com és un bon mestre platònic, el mossèn veu Alexis com una ànima caiguda en la presó de la carn, brut i necessitat d’una bona neteja espiritual: “Travessat de dolor... vaig decidir que la meva admonició no li hauria d’arribar per línia directa i sí a partir d’una catequesi de més ample abast, orientada a fer una neteja espiritual entre tota la joventut del poble” (106).

La decisió és ferma, però l'escriptor sap que, des dels grecs i llur aportació al gènere de la novel·la, les fluctuacions, els dubtes i els entrebancs de tota mena són mitjans indispensables per crear l'esperada "tensió". Quan tot semblava anunciar una actitud resolta i insubornable, justament aleshores és quan el protagonista trontolla més que mai i lluita aferrissadament contra els dogmes de la consciència:

"En aquell instant, rebotint-me per dedins sentiments contradictoris, vaig sentir que se'm feia més confús que mai el concepte de pecat. Ho era, verament ho era mantenir aquell fugacíssim contacte? -fa referència al costum de donar-li a besar la mà, però, aquesta vegada, després d'alguns dies de no veure's. No era més aviat, ben al fons de tot, un tímid succedani, una bestreta infinitesimalment petita del goig suprem dels sentits que representaria poder, un dia, tocar Déu?... I, si estimar Alexis me feia sentir millor, si constatar la seva existència era per a mi l'acte suprem d'assumpció de la bellesa d'aquest món, i era tan veritat que me sentia més vora Déu com més em sentia amarat d'Alexis, ¿com no rebel·lar-me davant aquell titubeig del meu ànim provocat per uns esquemes doctrinals aliens a mi, enfront dels quals me desapareixia tot sentit d'obediència en constatar que a partir d'ells calia admetre que aquella cosa prodigiosa que me succeïa era pecaminosa i maleïda de Déu?" (111).

El fet de creure que determinats contactes amb la matèria ens preparen per a d'altres més divins i, alhora, malfiar-se de les exigències del Déu repressor dels sentits revela un combat en tota regla, i, de moment, intuïm que el Cel el perdrà.

En efecte, pocs dies després, passejant, percepció sense traves la realitat sacra i eterna del plaer:

"Tot es conjuminava a fer-me sentir un vivíssim plaer i n'era tan receptiu, fruir-lo va passar a constituir tant la meva manera de ser, que ultrapassant els dominis de l'esperit vaig sentir que invadia de ple, com d'altres vegades m'havia de passar a la vida, els de la meva carn, que jo sempre havia considerat més insensible i innoble. I de sobte, veient-me conduït per una força irresistible que procedia de molt abans de mi mateix, em vaig sentir sotmès, sacralitzat en una dimensió que encara ara veig claríssima, i quasi bé sense adonar-me'n, obeeïdor a alguna cosa, vaig immolar el gran tresor de la meva puresa, fins aquell instant indemne de tantes lluites, en tant que tot jo era un cos vivíssim trasbalsat de plaer i dolor, i els meus llavis, des d'una nova avidesa, semblaven cercar amb desesper els d'aquell paisatge en gràcia que jo havia passat a integrar" (115).

Podríem pensar que estem perdent definitivament l'home pur que no ens ha abandonat des del principi. No és pas així, car aviat recupera el seny i es lliura una vegada més a la Bellesa-Gràcia immutable i eterna que Alexis mai no podrà assumir: "Adesiara m'envaïa el temor de perdre'm i cercant la serenitat per camins ascètics, en venir Alexis, com a disciplina me proposava el tema de la condició fugissera de la bellesa humana" (116). I, quan no n'hi ha prou amb això, s'alegra fins i tot que el rigor sever del Cel s'hagi encarnat en una mare, la presència de la qual el lliura d'una caiguda gairebé segura. Ens ho demostren els esdeveniments d'una tarda de tempesta, quan, en rebre el parallamps una forta descàrrega, Alexis l'abraça atemorit:

"Per un instant fugacíssim vaig sentir que els seus cabells acaraven la meva cara. Per tot el cos, estibat cop en sec tot jo a ser altra vegada aquell ull desorbitat, me va recórrer un instantani calfred de plaer i temor. Per fortuna, sols durà el que trigà a arribar-me un crit d'esgarrifament que havia deixat escapar la meva mare. Aquella veu... arribà a l'instant exacte per encara ser a temps de fer recular... una ordre que emesa des d'un

rerefons lasciu del meu cervell començava a produir-me la tibantor de determinats músculs dels braços cap a configurar, amb precisió, un cercle de la mateixa grandària que el cos d'Alexis" (119).

A partir d'ara, decideix "protegir de tothom, fins i tot de mi mateix, aquell adolescent, les lliçons al qual deixarien de tenir lloc a ca nostra per impartir-les-hi, amb una cadència més espaiada, a ca seva mateix, on la presència callada de la Dida ens servís a ambdós d'àngel tutelar" (123).

La soledat posterior a la mort de la seva mare l'invita a la reflexió sobre la seva vida, i la conclusió no és pas d'inspiració pagana; justament el seu pecat havia estat no aconseguir d'enemistar per sempre més esperit i carn, no acabar d'entendre que, del cos, l'anima només en pot ser "presonera". El Plató més metafísic ensenyà Occident a veure-ho sovint en aquests termes, i el cristianisme que hem conegut -ho torno a recordar- li "deu" molt:

"Que entre l'esperit i la carn existeixen unes complicitats de què no hem estat advertits, que l'un i l'altra es comuniquen mitjançant tota una xarxa de galeries secretes, interiors, per on circula lluny del nostre control la substància quintaessenciada que nodreix la nostra personalitat, n'he tengut massa proves... He permès arribar la meva sensibilitat a una tan fina, i potser malaltissa, agudització. És en arribar a un nivell consemblant, pens, quan la connivència entre l'esperit i la carn queda fatalment inaugurada" (134).

Només la presència indefugible del món sensible, de la matèria i de la carn -indefugible fins i tot per l'ànima pura d'un cos viu- pot apaivagar les exigències metafísiques. Heus aquí que el mossèn s'enduu d'excursió alguns nois del poble al mar i, entre ells, Alexis. Poc després d'arribar, el cos d'Alexis jau quasi mort sobre la sorra. El sacerdot, li fa el boca a boca i el salva. Nogensmenys, a més de sacerdot, és un home enamorat, i aquest no salva Alexis, el besa:

"Era tot jo un desesper, una ànsia frenètica de desprendre'm de tot indicatiu de vida per transferir-la a Alexis, era un espasme existencial abocat perquè fos veritat que aquella pràctica d'inseminar aquell cos amb el meu alè fes possible la cosa que aquell moment desitjava més que la meva pròpia salvació eterna, era el dolor assumit de la manera més integral i alhora, me'n confés, l'assumpció ja irreversible de la voluptat... Durant un temps que fou tota una vida, vaig fruir aquell bes fugacíssim com si Déu no existís i damunt la terra no hi hagués ningú excepte Alexis i jo" (146-7).

Si Déu acceptà de contaminar el seu alè introduint-lo en una massa de fang terrenal, per què hauria de sentir-se culpable un servidor seu, una simple i mortal criatura, per haver alenat un altre ésser mortal? Però, i el bes? De primer, la vergonya i el penediment l'envaeixen: "Record, clar com una violenta portada que s'acabàs de produir a l'habitació del costat, el sentiment de vergonya i de ser reu d'escàndol que ho sobrenedava tot" (150). Però, després de plorar, alliberat de la tensió, el mossèn -com si fos el Plató de la darrera època mes disposat a comprendre i valorar la dimensió material de l'home- sembla assumir el desig humà de retre culte a la Gràcia encarnada: "I es que la meva no havia estat sinó la conducta d'aquell que té el privilegi de ser esclau de la gràcia, ni aquell bes altra cosa que la patentització del meu sometiment" (154).

Si almenys s'hagués sincerat amb Alexis, cosa que precisament no pot fer per raons òbvies! Però, tal com recordàvem al principi a propòsit de Lord Alfred Douglas, hi ha amors que no gosen dir el seu nom. Àdhuc després de fruir i reconèixer que s'ha fruit, l'home afaïçonat per la Metafísica acaba emparant-se de bell nou sota l'ombra de la Perfecció:

“I result a tot per tal que es mantingués intacta la bellesa d’una relació perfecta, sense necessitat de decidir res, amb el mateix automatisme que m’hauria empès a treure Alexis de dins un foc sense posar esment a què em podia ocórrer, aquell mateix dia a mig matí vaig recollir les meves pertinences més personals i vaig partir” (156).

Fins aquí la història recollida en un dietari. Han estat moltes pàgines consagrades a explicar les raons del “desertor”. Raons poderoses, en la mesura que permeten que un determinat capteniment occidental consolidat triomfi sobre l’enemic de sempre: el món i les seves seduccions. I, tanmateix, el món lògicament incompreensible per a qui només se n’autoconsidera -malgrat els dubtes- un presoner, demana, exigeix sense pietat allò que li pertany. Alexis, a despit del mossèn, a despit de l’Occident platònic que menysté la matèria i hipervalora l’Esperit, no és tan sols un ésser de bellesa o gràcia incommensurable que desvetlla “veneració”; Alexis sotraga també els sentits de qui el venera i desperta desig. El món, fins i tot quan els seus admiradors el sacralitzen considerant-lo l’encarnació de la Bellesa divina, no roman dòcil i mancat de voluntat. No delega en Déu o la Bellesa ideal els seus poders per complir sense veu ni vot ordres superiors. El Món, malgrat els platònics, es per a molts altres una Realitat eterna no susceptible de ser escindida en dues meitats o pols oposats. L’Esperit ha de comptar amb la matèria, el Cel ha de comptar amb la terra, el Bé ha de comptar amb el Mal -*lato sensu*-, car, en cas contrari, els humans poden veure’s abocats a un esquinçament nociu de llurs personalitats. Dit altrament, si opta per allunyar i enemistar radicalment les dues parts d’una unitat indissoluble, els humans restaran condemnats a fugir de si mateixos, a desconèixer-se, àdhuc a odiar-se.

Doncs bé, Alexis és ja la meitat no acceptada, però exigent. Alexis, que no entén les lògiques raons del mossèn, reclama l’exercici, el gaudi “natural” de la sensualitat. Alexis, per bé que infinitament bell i ple de gràcia, no vol ni pot ser un déu inaccessible per al seu pur amant, de la mateixa manera que el pur amant, el sacerdot, quasi vol però no pot deixar de ser un déu inaccessible per al seu estimat. De fet, som davant la clàssica dicotomia Déu / món, Amor diví / amor humà, estimar Déu / estimar la dona -un home en aquest cas. El vessant platònic d’Occident ha seguit gairebé sempre aquests camins i, encara que només sigui per la inevitable herència cultural, homes i dones han acabat -com suggeria fa ben poc- un xic esquinçats i enfrontats a la seva dual naturalesa.

Què se’n féu, de l’Alexis abandonat? Fóra de justícia escoltar també les seves raons, les raons del que hauríem d’anomenar en aquest cas “l’andrèstia”. El seu “testament” -o, millor dit, la seva denúncia- no resta en l’anonimat, puix que el narrador rebé, dos mesos després de marxar del poble, “la carta que, memoritzada per mi abans de ser cremada, deia...” (157). En primer lloc, l’Alexis queixós li recordar que el fet de preservar “la bellesa d’una relació perfecta” (156) -perquè el jove fa molt de temps que intueix però no accepta els arguments del gran- implica néixer morint: “A mi me queda per endavant l’aventura d’intentar en uns altres indrets començar a viure de bell nou, lluny de tu i la teva influència” (158). Qui estima, com ell, amb cos i ànima, no pot suportar més “fredor fastigosa” (159). O sigui que, si per cas quelcom induïa l’amant pur a cercar-lo, més li val que s’abstingui de perseguir un ésser inexistent: “No ho facis mai: jo, des d’ara, des de ja fa dies, he deixat d’existir” (159). Els vertaders platònics callen llurs febleses sensuals i fan callar els altres, tot i que aquests darrers es rebel·len de vegades venjant tots els Alfreds Douglas del món: “La mateixa nit de veure’t per primera vegada, vaig començar a estimar-te. Ja està dit. Acab de deixar escrit... l’única cosa que volia dir amb tot el conjunt de paraules que, dia rere dia, t’he dirigit” (159-60).

Parlar, parlar! Alexis volia parlar,

“... però tu sempre emmurallat (160)... Ben mirat, poca cosa més es podia esperar de qui, com tu, viu de llocs intangibles. De res palpable semblés rebre estímuls. De quina

matèria ets, que només t'excita la cosa distant? L'altra vida, el món clàssic, aquell pinotell del cim... Quina complexió més distinta a la meva, ara ho veig! Quin reialme impossible has representat per a qui, com jo, se sent precisament sotmès per la presència!" (160).

Hi ha homes metafísics, hereus en un cert sentit de tots els Platons -grecs i no grecs- de la Història, que no poden hostatjar-se en la Presència-Existència: "Ben mirat... distret, superb, sempre perdut dins la llunyania, mai veieres quina era la meva forma de ser present... Tu, entossudit a ser sacerdot cada minut del dia, bé que m'adoctrinares. Però t'he de dir que mai podré fer meves unes conviccions que varen fer possible que no t'adonassis que tu i jo érem, part damunt de tot, un cos vora un altre cos. Molt lluny d'assumir-les les maleiré sempre" (160-61). El sacerdot, l'educador necessitava un alumne, no algú a qui estimar, i Alexis li adverteix que la pedagogia sovint s'embolcalla d'amor, però l'Amor, finalment i en el seu cas, no s'esgotà en la pedagogia.

"Part damunt de tot, jo era un cos ardent que es perllongava en tu (161)... D'aquell imaginar meu i d'un desesperat arplegament de coratge, en fou resultat aquella abraçada que -no ho oblidaré mai- no correspongueres. Fou, de part meva, una frenètica ascensió cap al plaer total que tu, de manera injusta, brutalment estroncades. I és que, tan esquerp, no et volgueres dignar a acollir dins els teus braços, ni que fos de la manera més instantània i paternal, a qui, aquell instant, bé podia passar, als teus ulls, per no ser més que una bestiola humana aterrida per la tempesta¹¹. Mai me podràs compensar pel mal que me feres amb aquella actitud teva, dimitidora de tot" (162-63).

Com es pot esperar que qui s'absenta i dimiteix correspongui? Com es pot compartir un món amb qui no vol habitar-lo?: "Vaig desitjar un món on solament tu i jo existíssim (163). Viure així "era, part damunt de tot, un despropòsit" (164). Ho era perquè l'amant, el sacerdot, lògic seguidor d'una tradició sacralitzada, "ha mort" també fins a ser -em limito a enumerar els adjectius que li han estat assignats pel novel·lista: "fred, assassí de vides i de paraules, emmurallat, tastador de licors intangibles, insensible als estímuls, absent, distret, superb, perdut en la llunyania, tossut sacerdot, educador, incapaç de correspondre, estroncador de plaers, esquerp i dimitent".

No voldria pas acabar sense fer referència al freqüent suggeriment que *Els déus inaccessibles* de Miquel Àngel Riera palesen algun punt de contacte amb allò que Thomas Mann tractà a *La Mort a Venècia*. No ho crec pas. Ningú no nega que la Bellesa encarnada espontàniament en un cos adolescent fa igualment acte de presència en la novel·la de l'escriptor alemany. Però, que potser hi ha alguna coincidència més? Von Aschenbach es deixa seduir, i, tot i que preveu la mort, l'accepta. No, no és la referència alemanya allò que, al meu parer, ens pot ajudar a entendre aquest rector de poble enamorat d'Alexis. Parem esment que el nom del jove es grec i que l'educador, salvant totes les distàncies i el fet de tenir només vint-i-cinc anys, podria ser Sòcrates. Sens dubte, el gran filòsof i ciutadà atenès experimentà en carn pròpia el procés que va des de la necessitat dels sentits fins al seu rebuig. El Sòcrates pre-adult cregué de ben segur que la bellesa dels adolescents era una bona plataforma per assolir la Bellesa Ideal que tot just albirava. Però el Sòcrates madur, amo i beneficiari d'una llarga i intensa pràctica filosòfica, ha après a fer les abstraccions necessàries fins a situar-se en la Ciència del Bé, susceptible, com a ciència, d'ésser ensenyada a qui vulgui, bell o no, esdevenir el seu alumne -

¹¹ El novel·lista sembla suggerir, doncs, que el jove potser no només demanava però s'hauria acontentat amb aquest grau de contacte físic. En cas contrari, és obvi que el sacerdot no només s'havia d'aturar per raons ètiques, sinó per la pressió dissuasoria del codi penal.

recordem les paraules de Diotima: ‘Si alguna vegada l’entreueus, no et semblarà comparable ni amb l’or, ni amb els vestits, ni amb els adolescents i joves bells, davant dels quals ara et quedes extasiat i estàs disposat –i no només tu sinó també molts altres-, a fi de veure els estimats i romandre sempre amb ells, a no menjar ni beure... sinó tan sols a contemplar-los i a estar en la seva companyia’ (ὁ ἐάν ποτε ἴδῃς, οὐ κατὰ χρυσίον τε καὶ ἐσθῆτα καὶ τοὺς καλοὺς παῖδας τε καὶ νεανίσκους δόξει σοι εἶναι, οὐς νῦν ὄρων ἐκπέπληξαι καὶ ἔτοιμος εἶ καὶ σὺ καὶ ἄλλοι πολλοί, ὄρωντες τὰ παιδικὰ καὶ συνόντες ἀεὶ αὐτοῖς, εἴ πως οἶόν τ’ ἦν, μήτ’ ἐσθίειν μήτε πίνειν, ἀλλὰ θεᾶσθαι μόνον καὶ συνεῖναι –la traducció és meua seguint l’edició de J. Burnet, *Platonis Opera*, vol. 2. Oxford: Clarendon Press, 1901, rpr. 1991)¹². El primer Sòcrates és un enamorat, el segon un mestre, i, puix que el procés es irreversible, tots els alumnes, començant per Plató, seran metòdicament avesats a prescindir cada cop més dels sentits en favor de la ment, del *noûs*, l’únic instrument vàlid per copsar la Realitat Intangible. El pobre Alcibiàdes, amo d’una bellesa física molt desprestigiada ja a ulls de Sòcrates, creu tenir armes encara per seduir-lo tot bescanviant bellesa per Bellesa intel·lectual, però el gran mestre de Grècia i d’Occident li assenyala: ‘Intentes d’aconseguir quelcom que és bell de veritat bescanviant-ho pel que ho es en aparença’ (ἀλλ’ ἀντὶ δόξης ἀλήθειαν καλῶν κτᾶσθαι ἐπιχειρεῖς –la traducció és meua seguint l’edició de J. Burnet, *Platonis Opera*, vol. 2. Oxford: Clarendon Press, 1901, rpr. 1991)¹³.

Tot això ho explicà i sistematitzà Plató. El cristianisme el descobrí i l’adoptà per explicar la seva Veritat, una Veritat religiosa i científica –ço és, teològica- que seria ensenyada pels savis i clergues cristians al llarg dels segles. Qui esdevé sacerdot rep aquesta ciència i surt del seminari amb ple coneixement del que és intangible. L’exercici del seu ministeri, tanmateix, l’aboca de bell nou al món i el posa en contacte amb éssers que semblen l’encarnació pura i simple, carnal, de la Gràcia divina, de Déu. Però Déu és sagrat, és Esperit, i per estimar l’Esperit el cos li és més aviat un destorb. Tant és que els sentits es rebel·lin i el facin “sentir”. Si la Veritat s’està en un altre àmbit, si cal no confondre la Llum amb un pobre reflex, el seu deure és defugir aquest darrer com a miratge que és, defugir la realitat immediata i abraçar, aquest cop sí, una Realitat superior.

¹² *Smp.* 211d.

¹³ *Smp.* 218e.